

L'estil homèric

Roger ALUJA

Institut Català d'Arqueologia Clàssica

Tots hem sentit alguna vegada a parlar d'«Aquil·les de peus lleugers» o del «pacient Ulisses» i hem assaborit les albaides i els vespres homèrics amb versos d'una plasticitat evocadora, com el cèlebre «Quan es mostrà en el matí, amb dits de rosa, l'Aurora», que es repeteix en diversos llocs de la *Iliada* i l'*Odissea*. I és que un dels trets més característics —i més sorprenents per al lector modern— de l'estil dels poemes homèrics és, precisament, la presència constant i abundant de repeticions, tant fraseològiques com estructurals. És evident que, quan parlem d'estil homèric, ens podem referir a aspectes ben diversos: la naturalesa arcaica de la seva llengua, l'elevada presència d'expressions inusuals (*hápax legómena*), les notables diferències entre els passatges narratius i els discursius, l'ús de les fórmules i dels epítets, el recurs a les figures retòriques, als símls, a les metàfores, a la ironia o a l'assonància, etcètera. Tanmateix, aquí ens centrarem en els trets estilístics que tenen a veure amb el llenguatge formular i el mecanisme poètic de la repetició, i exposarem la vinculació que aquests elements tenen amb l'estètica de la poesia oral.

¿A què ens referim quan diem que la llengua de la *Iliada* i l'*Odissea* és formular? Encara que la definició de *fórmula* continua sent objecte de debat entre els homeristes, el que generalment entenem amb aquest terme és l'existència, en el llenguatge dels poemes homèrics, d'expressions fraseològiques més o menys fixades, amb una estructura mètrica determinada que encaixa en alguna posició de l'hexàmetre (el vers propi de la poesia èpica grega) i que expressa una idea concreta, com ara «li digué paraules alades»:

- a) i, fent sentir la veu, **li digué paraules alades** (XIII 252)
- b) i, aturant-se prop d'ell, **li digué paraules alades** (XVII 349, XXII 100)
- c) i, mirant-lo amb mal ull, **li digué paraules alades** (XVII 459)
- d) i, sanglotant, **li digué aquestes paraules alades** (XVII 40)

En tots quatre casos veiem que la segona part del vers està ocupada per una mateixa fórmula, que el poeta fa servir per introduir el discurs d'un personatge.

Gran part dels versos que componen la *Iliada* i l'*Odissea* contenen algun tipus d'expressió formular, o de repetició. Encara que avui dia és un mecanisme ben definit propi de les tradicions poètiques orals, fins fa relativament poc temps els estudiosos no sabien com interpretar les repeticions que sovintejaven en els poemes homèrics. La tendència fins ben entrat el segle XX fou considerar que moltes d'elles eren abusives i havien estat introduïdes al text homèric durant el procés de còpia: així doncs, la seva tasca era «depurar» el poema de les repeticions espúries, com ja havien fet anteriorment els filòlegs alexandrins. L'apreciació negativa d'aquest tret estilístic de la poesia homèrica, però, va començar a canviar quan es va veure que les repeticions no eren supèrflues, sinó més aviat un recurs propi d'aquest tipus de composicions que mereixia un estudi específic que la valorés d'acord amb els paràmetres estètics de la poesia oral, i no de la poesia escrita.

Aquest canvi de perspectiva va ser possible, en gran part, gràcies a la recerca de l'estudiós nord-americà Milman Parry i dels seus deixebles, especialment Albert B. Lord, que van posar les bases del que posteriorment es va conèixer com oralisme. A partir de l'anàlisi lingüístic dels poemes homèrics, focalitzat sobretot en els epítets, i a partir de la comparació de la *Iliada* i l'*Odissea* amb poemes èpics orals que es componien i es cantaven en els territoris de l'antiga Iugoslàvia, Parry es va adonar que molts dels trets que caracteritzaven l'estil homèric —especialment els que tenien a veure amb la formularitat i les escenes típiques— eren presents també en la tradició èpica serbocroata, en què els cantors no recitaven els poemes de memòria, sinó que els componien en *performance*, és a dir mentre cantaven.

Per bé que la naturalesa oral dels poemes homèrics és encara una qüestió controvertida, avui dia tothom accepta que els poemes homèrics van ser compostos, si més no, en el si d'una tradició oral. És justament aquesta vinculació amb l'oralitat el que explica el llenguatge formular i el fet que la repetició sigui un mecanisme estètic fonamental de les composicions èpiques arcaiques. Si pensem un moment en les peces musicals —que es reben per l'oïda—, podem veure com la repetició (i la variació, l'altra cara de la moneda) hi té un paper central; ¿quina finalitat tenen, si no, els passatges musicals que es reprenen en una peça, amb variació o sense? Per al públic oient, la presència d'un element que es repeteix té dues implicacions: d'una banda, produeix plaer a l'audiència quan el reconeix; de l'altra, genera unes certes expectatives sobre el que vindrà després. La formularitat i la repetició funcionen d'una manera similar, provocant a l'audiència el plaer del reconeixement —encara més si hi hagut variació— i generant expectatives sobre el desenvolupament posterior de l'acció narrativa.

Així doncs, llegir Homer és també saber apreciar aquest tret estilístic, el joc de la repetició i de la variació, i trobar plaer en aquestes escenes que es repeteixen però que no són mai idèntiques; i així, a partir de les pistes que ens dona el poeta, arribar a ser capaç d'imaginar-nos què ens ha volgut transmetre.

BIBLIOGRAFIA

- AUERBACH, Erich (1950): «La cicatriz de Ulises», en *Mimesis: La representación de la realidad en la literatura occidental*, Ciutat de Mèxic, Fondo de Cultura Económica, cap. 1, p. 15-22.
- CALHOUN, George M. (1933): «Homeric Repetitions», *University of California Publications in Classical Philology*, núm. 12 (1933), p. 1-25.
- EDWARDS, Mark (1997): «Homeric Style and Oral Poetics», en Ian MORRIS & Barry POWELL (eds.), *A New Companion to Homer*, Leiden – Nova York – Colònia, Brill, 1997, p. 261-283.
- FOLEY, John M. (1991): *Immanent Art. From Structure to Meaning in Traditional Oral Epic*, Bloomington – Indianapolis, Indiana University Press.
- (1995): *The Singer of Tales in Performance*, Bloomington, Indiana University Press.
- LORD, Albert B. (1960): *The Singer of Tales*, Cambridge (Mass.), Harvard University Press.
- (1995): *The Singer Resumes the Tale*, editat per Mary Louise Lord, Ithaca – Londres, Cornell University Press.
- PARRY, Milman (1930): «Studies in the Epic Technique of Oral Verse-Making. I. Homer and Homeric Style», *Harvard Studies in Classical Philology*, núm. 41 (1930), p. 73-147.
- (1932): «Studies in the Epic Technique of Oral Verse-Making. II. The Homeric Language as the Language of an Oral Poetry», *Harvard Studies in Classical Philology*, núm. 43 (1932), p. 1-50.